

Tingene sat på plads: Om afrikaneres bidrag til etableringen af byen Christiansted på St. Croix¹

AF GEORGE F. TYSON

SLAGMARK #75
SIDER: 59-79

Byen Christiansted blev officielt grundlagt i 1735 af Dansk Vestindisk-Guineisk Kompagni på vegne af den danske Krone. Dansk Vestindisk Kompagni (herefter refereret til som "Kompagniet") var et aktieselskab, hvis investorkreds bl.a. bestod af kongen selv og mange prominente medlemmer fra den danske adel og kongelige administration. Udstyret med handelsmonopol i 1671 havde det med succes etableret slavebaseret plantagedrift på øerne St. Thomas og St. Jan. Disse øer blev af kompagniets skibe ikke alene forsynet med europæisk fremstillede handels- og fødevarer, men også med tilfangetagne afrikanere indkøbt fra Kompagniets befæstede handelsstationer på den afrikanske vestkyst (Westergaard, 1917).

I 1733 købte Kompagniet øen St. Croix fra franskmændene i håb om at kunne maksimere profitten på baggrund af en øget indtjening på sukkerproduktion, udvidet handel samt udnyttelsen af ufrie, ubetalte afrikanske arbejdere.² Som led i denne ambitiøse handelsstrategi blev grundlæggelsen af en befæstet havn vigtig: Her kunne varer importeres og eksporteres, og man kunne beskytte den frie, hvide befolkning imod ydre og indre farer.

Men at etablere en ny by fra grunden var en dyr affære, som kun på lang sigt ville give økonomisk afkast for det ellers hårdt økonomisk trængte kompagni. Som konsekvens heraf opprioriterede man besigtigelse af øen til plantagedrift og etab-

leringen af den store sukkerplantage ved navn La Grande Princesse (herefter kaldet "Princesse"). Ligeledes rettede de første plantere deres opmærksomhed mod og brugte deres økonomiske ressourcer på at rydde den skovfyldte jord til sukker- og bomuldsproduktion (Hopkins, 1987)

Derfor skred arbejder med den nye by Christiansted, opkaldt efter den danske kong Christian VI, også kun langsomt frem. Selvom der hurtigt var blevet rejst nogle primitive jordvolde i slutningen af 1735, blev opførelsen af den primære befæstning samt andre vigtige kompagnibygninger forsinket med adskillige år på grund af skænderier omkring placering, kompagniets sparsommelighed, flere kompagningeniørers død samt afslag fra Kompagniets embedsmænd på St. Thomas om at tilvejebringe det nødvendige antal slaver.

Kolonister og plantere blev afskrækket fra at rejse til den nødtørfigt rejste by på grund af manglende sikkerhed og af behovet for at holde opsyn og dirigere deres slavers arbejde med at kultivere jordstykkerne på øen. En voldsom orkan i 1738 helt ødelagde eller skadede de nyligt opførte bygninger, og den standsede de fremskridt, der havde været ude på plantagerne. Denne katastrofe blev fulgt af en koppeepidemi i 1739, der dræbte mange slaver, soldater og danske funktionærer (Olsen, 1960; Hopkins, 1987; Dahl & de Fine Licht, 2004)

Da danskeren Reimert Haagensen ankom til Christiansted i 1739 for at varetage jobbet som embedsmand ved Kompagniet, var kun få ting blevet gjort færdige siden 1734. Arbejdet på det, der skulle blive Christiansværn, var først lige begyndt. Ellers var det eneste, der mødte Haagensen, en enkelt gade og fire egentlige bygninger, alle pakhuse i bindingsværk med stråtag, som tilhørte kongen af Danmark samt tre andre velstående aktieindehavere (Haagensen, 1758). Tre år senere i 1742 ved den første ejendomsbeskatning på St. Croix blev kun 23 frie og slavebundne registreret i Christiansted (Rigsarkivet, 1742-1916).

Så sent som i 1744 klagede Guvernør Schweder til Kompagniets direktion over, at Christiansteds udvikling blev sinket af mangel på arbejdskraft og byggematerialer (Hopkins, 1987). Selvom optegnelser over skibsfarten er sjældne for denne periode, indikerer udsagn og klager over knaphed af varer og andre mangler, at der kun blev drevet begrænset handel og erhverv. I havnen lagde også kun små fartøjer fra St. Thomas og de nærtliggende britiske og hollandske kolonier til. Det var altså tydeligt, at selv efter et årti under dansk styre var Christiansted mere en by og havn af navn end af gavn.

På trods af at det stod skidt til, befandt Christiansted sig dog i 1744 tæt på overgangen til en dramatisk forandring. I løbet af de næste otte år blev Fort Christiansværn, Dansk Vestindisk varehus, en kirke (Steeple Buidling), stueetagen af toldbygningen, et vægthus, en smedje og adskillige andre bygninger bygget inden for det område, der i dag er kendt som Christiansteds national-historiske kvarter (Gosner, 1971).

I 1752 var flere af hovedgaderne blevet udvidet, et bygningsreglement var blevet udstedt, og talrige attraktive beboelseshuse og handelsbygninger var blevet opført.

Da Haagensen i 1752 forlod St. Croix havde han kun lovord for den blomstrende by, som han havde fundet så godt som uddød tolv år tidligere. ”Samme by” skrev han, ”er anlagt heel smukt i Gader, hvoraf hver har Navn”. Udover fire huse, ”som alle vare smukke anlagde og af god Størrelse” var det også kommet omkring 20 ”efter den Vestindiske Maade, skønne Gaarde og Huuse ibland hinanden” (Haagensen, 1758, s. 21) foruden flere mindre huse beboet af fattige hvide eller frigivne slaver. Mange huse var på to etager med spåntækket tag, nogle var bygget helt i mursten, andre halvt i mursten, halvt i tømmer. Haagensen talte begejstret – måske lidt for begejstret – om fortets størrelse og dets indretning, der tjente som indkvartering for guvernøren og de civile og militære funktionærer, ligesom han priste ”et meget smukt Pak-Hus” bygget af Kompagniet (Haagensen, 1758, s. 22).

I 1753 indrapporterede Guvernør Peter Clausen, at Christiansted bestod af 168 huse og omkring 1100 indbyggere, hvoraf 800 var slaver. Fem år senere var populationen fordoblet til 2175 indbyggere. Denne stigning skyldtes primært, at Kompagniets ejerskab over øerne i 1754 var blevet opsagt og overgivet til den danske Krone, der i 1755 besluttede at gøre Christiansted til den nye hovedby i Dansk Vestindien. Christiansted fortsatte med at vokse op gennem resten af århundredet og toppede i 1790'erne med over 5000 indbyggere og 664 huse (Gosner, 1971).

Etableringen af Christiansted som et handels- og beboelsescentrum op igennem det 18. århundrede er blevet skildret af flere danske og amerikanske forskere (Bro-Jørgensen, 1953; Olsen, 1960; Gosner, 1971; Nielsen, 1976; Hornby, 1980, 1985; Dahl & de Fine Licht 2004). I al denne forskningslitteratur har det været den eksplicite eller implicite antagelse, at byen udelukkende var etableret på baggrund af dansk ekspertise, investeringer, iværksætterånd, ledelse, ingeniørarbejde samt håndværksmæssig og arkitektonisk kunnen. Ingen forsker har krediteret – og de fleste nævner ikke engang – flertallet af den gruppe af befolkningen, som beboede Christiansted, og som ydede et betydeligt bidrag til dens opførelse, nemlig de slave-

bundne og frie afrikanere og deres efterkommere.

At folk med afrikansk oprindelse og disses efterkommere var helt centrale for den økonomiske, sociale og kulturelle udvikling af Christiansted gennem de år, hvor byen tog form, ses tydeligst i den følgende figur over befolkningssammensætningen. Figuren viser, at denne gruppe op igennem det 18. århundrede udgjorde ikke færre end to tredjedele af byens indbyggere. Ved slutningen af århundredet udgjorde den næsten halvdelen af alle frie indbyggere.

Tabel 1: Befolkningssammensætning i Christiansted 1753-1800

År	Slaver	Frifarvede	Hvide/procentdel	Total
1753	ca. 800	ikke specificeret	ca. 300 (27%)	ca. 1100
1758	1442	ikke specificeret	753 (34%)	2195
1770	1213	285	729 (33%)	2227
1780	2676	255	1137 (28%)	4068
1790	2774	784	1073 (23%)	4631
1800	3041	1061	1119 (21%)	5221

Kilde: Rigsarkivet (1742-1916)

Disse tal demonstrerer, hvordan Christiansted – til trods for dets dansk-arkitektoniske fernis – helt fra begyndelsen aldrig har været en dansk by, men en afrikansk-dansk by; ikke kun fordi afrikanere og efterkommere af afrikanere var engageret i dens grundlæggelse, men også fordi de beboede den, ændrede den og benyttede sig af dens muligheder for at overleve trods grusomme undertrykkelse. De brugte den til at skabe distinkte familiære, kulturelle og samfundskonstituerende traditioner, som var med til at forme det, der kendetegner 'det crucanske' i både fortid og nutid. Den historie, deres historie, mangler fortsat at blive fortalt.³

De eneste forskere, der har undersøgt den rige og komplekse crucanske dimension af Christiansteds historie, er den jamaicanske historiker Neville Hall, der har undersøgt tiden under slaveriet (Hall, 1992) og den crucanske historiker Karen Thurland, der har set på perioden efter overdragelsen af øerne (Thurland, 2010). Men der mangler stadig at blive gjort meget på dette felt. Den resterende del af denne artikel er tænkt som et bidrag til at påvise vigtigheden af crucanernes rolle i udviklingen af Christiansted op igennem den danske "guldalder." På baggrund

af arkivalier – de fleste af disse kan findes transskriberet i ”St. Croix Population Database (VISHA, 2009-) – fokuseres der på forskellige afrikanske slavegjorte, der var med til at levere signifikante bidrag til udformningen af Christiansteds rige, arkitektoniske arv.

Ud over slavehandel ejede Dansk Vestindisk-Gueneisk Kompagni også slavegjorte arbejdere, som sled på Kompagniets caribiske plantager og i byerne. I 1734 ejede Kompagniet næsten 100 slaver, der arbejdede i byen Charlotte Amalie på St. Thomas. De var fordelt som følger: ti i Kompagniets pakhuse, ti tømte og lastede Kompagniets skibe og andre fartøjer. Derudover var der seks tømrere, otte murere, fire smede, én vandbærer, én trommeslager, én bomba (opsynsmand), én bødker og to sømænd på den kongelige båd, der sejlede imellem St. Croix og St. Thomas. Mellem 20 og 40 andre arbejdede på Fort Christian samt samlede brændsel og ballast til Kompagniets skibe. Herudover havde Kompagniet også flere hundrede slavegjorte arbejdere på dets sukkerplantager på St. Thomas og St. John (Westergaard, 1917).

I april 1736 anbragtes 33 af Kompagniets slaver fra St. Thomas på Princesseplantagen lige uden for Christiansted. Deres primære opgave var at gøre plantagerne klar til sukkerkultivering, men der var også nogen, der var beskæftiget i byen, og de har med al sandsynlighed arbejdet på de jordvolde, der blev rejst omkring Christiansværn i 1735.

I 1740 havde Kompagniet kun fire slavegjorte arbejdere, der boede og arbejdede i Christiansted: Thomas, en tømrer, Acra, en tømrer, Johannes, en smed og Quashi, en lagermedarbejder. De få personer viser tydeligt stagnationen i den bymæssige udvikling, der fandt sted mellem 1734 og 1740 så vel som uvilligheden fra Kompagniets funktionærer på St. Thomas til at sende arbejdskraft til St. Croix. I slutningen af 1744 var antallet af Kompagniets slaver i Christianssted dog steget til 24. Der var nu fem murermestre, tre tømrere, to smede, én bødker, ni medhjælpere, der arbejdede på fortet og andre bygninger, to lagermedarbejder og to ”master negroes,” den ene en opsynsmand, den anden en barber, der klippede folk og tog sig af syge (Rigsarkivet, 1733-1752). Denne store forøgelse af faglært arbejdskraft gav ekstra volumen til de nye byggeaktiviteter, der fandt sted på denne tid. Kompagniet havde også sat ti af sine slaver til at lede efter plantageegnet jord uden for byen. Men i begyndelsen af 1747 blev disse såkaldte ”kompasnegere” også indkaldt som en del af arbejdsstyrken i Christiansted søndag morgener (Hopkins, 1987).

I løbet af det næste årti, hvor alle Kompagniets bygninger i det historiske kvarter

blev færdiggjort, fortsatte Kompagniet med at øge mængden af faglært arbejdskraft i Christiansted. I 1747 var der 53 slavegjorte arbejdere, inklusiv fem muremestre og seks tømrere. I 1751 var der 62 arbejdere, der bestod af fem muremestre, fire murerlærlinge, syv tømrere, fire smede, tre "master Negroes," én bødker, fjorten medhjælpere, der arbejdede på fortet og andre bygninger, fjorten lagerarbejdere og tre kvinder, der bagte brød og tog sig af de syge. Syv andre kompagnislaver, var såkaldte "kompasnegre". Det blev også rapporteret, at der mellem 1747 og 1751 var to tømrere og to "kompasnegre", der var stukket af til Puerto Rico. I 1755 beskæftigede Kompagniet 56 slavegjorte arbejdere i byen, inklusiv ni murere, syv tømrere, fire smede og tolv medhjælpere, der arbejdede på forskellige bygninger (Rigsarkivet, 1733-1752)

Ud over at bygge alle Kompagniets bygninger i Christiansted, udøvede disse slavegjorte afrikanere deres faglige kunnen i arbejdet med mange af de huse, der var blevet rejst i årene op til 1755. Flere af kompagniets ansatte, blandt dem Jens M. Beck, Johan P. Schopen, Johannes Søbøtke og Guvernør Jensen Hansen, blev adskillige gange anklaget for at bruge kompagnislaver til deres private byggeprojekter i byen og på deres plantager (Hopkins, 1987; Dahl & de Fine Licht, 2004). Beck, en af de tidligst dokumenterede bygnings-entreprenører på St. Croix, opførte adskillige huse i byen, som han enten solgte eller lejede ud. Schopen, bygningsinspektør, tegnede og opførte også huse, inklusiv en af de fineste bygninger på denne tid, et stort, treetagers palæ på Kongens Gade nr. 3, der stod færdigt i 1747. Det blev i de tidlige 1770'ere residens for guvernøren og udgør i dag den østlige vinge af Guvernementshuset. Den officielle historie beskriver, hvordan det blev bygget af sorte håndværkere, hvilket er helt i overensstemmelse med sandheden, men forfatteren antager derudover, uden at bringe nogen dokumentation herfor, at deres arbejde var udført under anvisning og opsyn af hvide mænd (Watkins, 1996).

Det er uden tvivl sandt, at noget af det byggearbejde, der blev udført af kompagnislaverne, skete under ledelse af hvide fagmænd. Men sådanne mænd var der ikke mange af i kolonierne; ofte overlevede de ikke længe derude, og de blev også tit lokket væk fra byerne af muligheden for billig plantagejord eller højere lønninger. F.eks. tilskrev Haagensen den langsomme udvikling af byen netop den akutte mangel på hvide, faglærte håndværkere. Han hævdede, at da han forlod øen i 1751, var der kun to sådanne tilbage, begge englændere, der arbejdede i byen. Han har sandsynligvis henvist til Henty Hodge, en muremester, og Thomas South, en tøm-

rer (Rigsarkivet, 1742-1916). Men hverken de, eller nogle andre hvide håndværkere, står anført i listeopgørelser fra 1744, 1747 og 1755, hvilket giver stærke indikationer på, at en stor del af – hvis ikke alt – Kompagniets arbejde blev udført under ledelse af de fem sorte murermestre og de andre faglærte håndværkere, der figurerer efter 1740.

Og hvorfor skulle det notorisk påholdende Kompagni have bekostet at sende fem pålidelige murermestre fra St. Thomas til St. Croix, hvis ikke de regnede med fuldt ud at udnytte deres evner og erfaringer? Disse eksperter havde visse ting ikke brug for opsyn – de var pr. definition selv mestre og lærere. Som optegnelser fra de to kompagniplantager viser, underviste og videregav disse murermestre fra det tidspunkt, hvor de ankom, deres færdigheder og sagkundskab til unge mænd, inklusiv deres egne børn, der stod i lære hos dem. Således, i 1746, blev Forie fra Prinsesse og Brutto fra kongens plantage i Kongens Kvarter sendt af sted for at blive lærlinge hos ”mestrene” i Christiansted. Og i 1751 blev Printz, Adam og Claus/Pero sendt fra Prinsesse for arbejde for murermestrene i Christiansted. I de følgende år blev drengen Jantke fra samme plantage sendt af sted for at arbejde for Kompagniets tømrer i byen (VISHA, 2009-).

Præsten Oldendorp fra Herrnhutmenigheden, der var på øerne i 1760'erne, og som uden tvivl må have kendt mange af disse håndværkere på Prinsesse, hvor han indsamlede forskellige interviews, beskriver de særlige færdigheder disse slavegjorte håndværkere besad og den store værdi, de havde for øerne. Om ”Haandværksnegeren” skriver han: Udgjøre i det mindste den tiende Deel af Slaverne, især paa St. Cruix, og ere enten Kreoler eller blevne bragte unge fra Guinea til Vestindien” (Oldendorp, 1784, s. 188). Fra de tidligste tider har det været normalt for slaveejerne at lade de mest talentfulde af deres håndværks-slaver oplærer andre i de håndværk, der beskrives som helt essentielle for kolonierne. Videre beretter Oldendorp, hvordan erfaringen har vist, at de sorte ikke mangler evner inden for disse fagkunderskaber, og at de mestre deres profession så godt som nogen hvid håndværker. Jo bedre de er, jo mere koster de, og nogle kan ikke engang erhverves for under 1000 sølvdollars (Oldendorp, 1987, s. 225).⁴ ”Naar deres Herrer have ikke Arbeyde for dem, saa lade de dem arbeyde for andre, hvilket indbringer dem rede Penge” (Oldendorp, 1784, s. 189).

Oldendorp bemærker yderligere, at håndværkerne nød flere privilegier og havde bedre forhold end andre slavegjorte individer. De var tilladt at arbejde på deres jord-

stykker både lørdag og søndag, og de havde ”nogle Dage ved de store Høytider frie, og desuden daglig saa megen Tid til Rekreation; som enhver frie Haandværksmand pleyer at have.” (Oldendorp, 1784, s. 189)

Så hvem var disse slavegjorte afrikanere, der bidrog så stort til etableringen af Christiansted som et levedygtigt handels- og beboelsessted imellem 1740 og 1755? Listen, indsat som tabel 1 i slutningen af denne artikel, angiver navne, beskæftigelse, etnicitet og perioden for beskæftigelse på 88 af de individer, der var ejet af Kompagniet igennem denne periode. Listen er blevet udarbejdet på baggrund af opgørelser over kompagniets slaver i 1740, 1744, 1747, 1751 og 1755 (Rigsarkivet, 1733-1752). Disse data viser, at slaverne næsten udelukkende var mænd, faguddannede, og stort set ligeligt fordelt imellem dem, der var født i Afrika og dem, der var efterkommere af afrikanere, født i Caribien. De fleste var blevet bragt til St. Croix fra St. Thomas, men mindst ni, inklusiv to unavngivne børn, kom fra St. Jan. Denne sidste gruppe har med al sandsynlighed indeholdt nogle af de omkring 10 Amina-mænd og -kvinder, der blev fængslet for deres rolle i det slaveoprør, som fandt sted på St. John 1733-1734. Det er andetsteds dokumenteret, hvordan disse folk blev sendt til netop St. Croix for i lænker at arbejde på Kompagniets projekter i Christiansted.

Disse kompagnislaver, disse slavegjorte menneskers livshistorier kan spores i de optegnelser, der er samlet i St. Croix Population Database (VISHA, 2009-). Det bør også bemærkes, at de i 1755, sammen med de andre slaver ejet af Kompagniet, blev den danske kongens ejendom. Kongens embedsmænd reducerede antallet af faguddannede arbejdere i Christiansted betydeligt. I 1759 var der kun seksten personer tilbage, alle arbejdede de i lagerhuse og i vægthuset. Omkring halvdelen af disse var ”gamle og nedslidte.” Dem, der var blevet flyttet, blev sendt til St. Thomas eller St. John, andre til Frederikssted og de kongelige plantager Princesse og La Grange, der nu ligeledes var kommet under den danske krone.

De fleste af kompagniets slaver, der var byggesagkyndige, blev sendt til Princesse, hvorfra de blev kaldt ud til arbejde på offentlige bygninger, som f.eks. Fort Frederik eller de nye militærhospitaler i Christiansted og Frederikssted i de sene 1750'ere – eller de blev lejet ud til andre plantager. Kongen etablerede også et uformelt ”akademi” på Princesse, hvor de slavegjorte mesterlærere kunne videregive deres kundskaber til yngre lærlinge, herunder også deres egne børn. Således finder man i journalerne 1759-60 for den kongelige plantage f.eks. drengene Poul, Johannes

og Abraham, der blev sendt til Prinsesse som tømrerlærlinge, drengene Galantje, Christopher og Peter, der bliver sendt dertil for at stå i lære som barberer, og de to voksne Fortuna og Quasi, der blev oplært som murer ”af mestrene” (VISHA, 2009-). Håndværkerne på Prinsesse uddannede uden tvivl også lærlinge fra andre plantager og byerne, og det er højst sandsynligt at de, i større omfang end herrnhuterne, lagde det fundament for de særlige og udbredte byggetraditioner, der var fremherskende blandt St. Croixs sorte befolkning under og efter slaveriet.

I 1763 solgte den danske konge sine plantager og de fleste af sine slaver til Baron von Schimmelmänn af Danmark. De slavegjorte afrikanere, som han ikke solgte, blev kendt som ”de kongelige slaver” eller ”Kongens slaver.” I slutningen af 1765 var der 52 kongelige slaver på St. Croix, hvoraf 38 af dem arbejdede i Christiansted. Femten af disse kongelige slaver var tidligere kompagnislaver. De fleste af de resterende var ”bosals,” nytilkomne afrikanere, anskaffet til kongen fra forskellige slaveskibe i 1765. Der var ni kvinder, der arbejdede på de kongelige hospitaler og i barakkerne. Af 43 mænd arbejdede fem ligeså på hospitalerne, én arbejdede på Fort Frederik, fem i de kongelige lagerhuse, fire i den kongelige smedje og syvogtve arbejdede i de kongelige pakhuse og/eller det kongelige vægthus (VISHA, 2009-).⁵

Ud over smedene⁶ og nogle få bødkere blev de fleste af de håndværkere, der først tilhørte først kompagniet, og sidenhen kongen, solgt til baron von Schimmelmänn. I 1763 havde baronen treogtyve slavegjorte murere og toogtyve andre slavegjorte håndværkere tilknyttet sine plantager. De repræsenterede kollektivt et af hans mest værdifulde aktiver og var i sig selv en stor indtægtskilde. Ud over at bruge dem til at forbedre de mange bygninger på Prinsesse og La Grange lejede Schimmelmänn dem også ud til andre, der kunne bruge deres ekspertise, herunder også til kronen. Således lejede Schimmelmännns agenter på Prinsesse atten murere, to tømrere og to lærlinge til regeringen til en rate på mellem 15 og 25 rigsdaler pr. måned i 1879.

Den person, der stod som ansvarlig for de udlejede slaver, og måske den mest prominente håndværker på St. Croix på dette tidspunkt, var murermesteren Mingo, som var blevet døbt i den herrnhutiske kirke og givet navnet David. Som mulat født på St. Thomas var Mingo/David en af de første fem murermestre, der af Kompagniet blev sendt til Christiansted i 1744. Han arbejdede på forskellige projekter i Christiansted, og han underviste på akademiet på Prinsesse-plantagen, hvor han også hjalp til med at bygge to vindmøller og sandsynligvis også det elegante hovedhus på plantagen. Sidenhen, efter at være blevet sendt til Schimmelmännns

plantage La Grange, fik han en ledende rolle i konstruktionen af Fort Frederik samt andre offentlige bygninger i Frederiksted. Og sammen med murermesteren Cornelius fra St. Thomas byggede han en vindmølle på ejendommen Carolina, den største af Schimmelmanss plantager på St. Jan i 1782 (VISHA, 2009-; Oldendorp, 1987). Mingo/David var også et aktivt og indflydelsesrigt medlem af den herrnhutiske mission. Han var den kun anden person til at blive døbt i den herrnhutiske kirke på St. Croix og den første slavegjorte herrnhuter på øerne, der blev gift (med en slavinde ved navn Tabea, der var ejet af Kompagniet). I 1744 opførte han det første herrnhutiske menighedshus i Christiansted, bygget for egne midler, og et årti senere byggede han det første menighedshus for herrnhuterne i Frederiksted. Som den begavede orator, prædikant og ”nationale hjælper,” han var, holdt han mindetalen for den afholdte missionær Frederik Martin, og blev af Oldendorp anerkendt for på egen hånd at organisere og lede den herrnhutiske menighed i Frederiksted (Oldendorp, 1987, s. 464-66). Som en af de ubesungne helte i carucansk historie levede han et langt og produktivt liv, opfostrede flere børn, hvoraf han også oplærte flere i sin profession, inden han døde på La Grange i 1799 (VISHA, 2009-).

Mens vi ved, at slavegjorte og frie sorte håndværkere udgjorde en betragtelig del af Christiansteds mandlige befolkning op igennem 1700-tallet, er det dog ikke muligt ud fra de bevarede dokumenter fra denne tid at sætte tal på denne gruppe, ikke før folketællingen i 1841. Dog viser en folketælling af de frie sorte, foretaget i 1816, hvordan nogle af disse var involveret i byggebranchen i begyndelsen af det 19. århundrede. Her er optegnet 84 tømrere og ti murere blandt de 358 mænd over 15 år, altså 26 % (Rigsarkivet, 1816).

Måske var den mest prominente håndværker af afrikansk herkomst i Christiansted i det 18. århundrede Peter Tongelo. En sort mand, hvis livshistorie illustrerer ikke alene de muligheder, der bød sig til i Christiansted for en dygtig sort håndværker, men også giver et godt indblik i, hvilken indflydelse disse mænd havde på byens udformning.

Peter Tongelo (andre stavemåder er Tongerlo, Tongeloe, Tongolo) var født i Afrika, men blev bragt til St. Thomas som slave. Han ankom til St. Croix sammen med sin herre Guvernør Frederik Moth lidt før 1734, hvor han blev døbt i den nyligt etablerede hollandsk reformerte kirke i Christiansted (Rigsarkivet, 1783). I 1747 blev han anført under navnet Tongelo som én ud af fem slavegjorte tømrere, der havde tilhørt den nu afdøde Guvernør Moth. På det tidspunkt blev han sat til en

værdi af 1000 rigsdalere, en betydelig sum, især når man tager i betragtning, at de andre tømrere, der tilhørte Moth, blev vurderet til mellem 250 og 350 rigsdalere, og at tømrere, der tilhørte Kompagniet, normalt blev vurderet til mellem 250 og 600 rigsdalere (VISHA, 2009-). To år senere – hvor han stadig levede som slave – giftede han sig i den hollandsk reformerte kirke med en mulatkvinde ved navn Catharina, der var blevet frigivet af Moth i 1746 (Rigsarkivet, 1783).

I 1752 havde Tongelo tjent tilstrækkeligt til, at han kunne købe sin frihed for 1200 rigsdalere af Frederik Moths arvinger. Under navnet Peter eller Petrus Tongelo startede han en succesfuld tømrervirksomhed op, som gjorde ham i stand til at købe flere slaver, som han oplærte i håndværket – og han erhvervede sig også flere ejendomme i byen. I 1756 købte han en lod på hjørnet af Dronningens Tværgade og Biergegade, hvor han byggede sin familieresidens. Det samme år købte han også en 10 hektar stor del af Kompagnikvarteret nummer 25, beliggende på en bakketop, som stødte op til Christiansteds sydvestlige bygrænse. Her etablerede han en kvæg- og forsyningsfarm, som han kaldte St. Catharine efter sin kone (Rigsarkivet, 1742-1916; VISHA, 2009-).

I 1772 ejede Peter Tongelo syv huse i Christiansted ved siden af St. Catharineplantagen. Skader på alle disse ejendomme, forårsaget af en ødelæggende orkan i dette år, løb op i hele 1100 sølvdollars. I efterspillet fra orkanen spillede han en stor rolle i genetablering af byen ved at købe flere ødelagte ejendomme, som han genopførte og reparerede. Disse huse solgte han enten videre med fortjeneste eller overgav dem til familiemedlemmer (Rigsarkivet, 1772; Rigsarkivet, 1724-1916). I løbet af perioden 1756 til 1788 ejede Peter Tongelo ikke mindre end 27 byejendomme (Rigsarkivet, 1742-1916).

Tongelo brugte også sin velstand til at frikøbe venner og familie. For eksempel betalte han i perioden 1753 til 1760 mindst 2800 rigsdalere til den hollandske planter Adrian Beverhoudt for at købe seksten af sine familiemedlemmer, som han med det samme frigav. Blandt disse var hans to sønner Mingo og Peter, hans døtre Catharina, Sarah og Maria og deres moder, Susanne, en afrikansk kvinde fra Aminaområdet (VISHA, 2009-).

Peter Tangelos dygtighed og den fremtrædende position, han indtog, blev officielt anerkendt i 1758, hvor de danske myndigheder udpegede ham til at være den første kaptajn i den frifarvede militær på St. Croix (Rigsarkivet, 1783).⁷ Senere i 1767 blev han også udnævnt som kaptajn for det nyligt etablerede Christiansted Frine-

gerkorps (Rigsarkivet, 1760-1770), en elitær, paramilitær enhed, der regelmæssigt patruljerede byen og som lejlighedsvist blev sendt ud for at dæmpe uroligheder blandt de slavegjorte på plantagerne og for at fange bortløbne slaver (Hall, 1992). I kraft af disse poster blev han talsmand og en egentlig ”godfather” for Christiansteds frifarvede: Han vidnede i deres retssager, deltog i deres bryllupper og dåb, gennemførte årlige folketællinger, lånte dem penge, hjalp dem med at finde arbejder og opnå finansiel støtte. Men han stod også for piskning af frifarvede i henhold til retskendelser.

Peter Tongelo blev enkemand i 1787 og døde i foråret 1788. Få måneder før sin død giftede han sig med sin elskerinde Susanna og vedkendte sig formelt sine børn fra dette forhold, herunder bl.a. sønnen Mingo. Efter sin faders død blev Mingo, der var velstillet selvstændig, forfremmet fra løjtnant til kaptajn af Christiansteds frifarvede militi – en position, som han delte med Samuel de Windt. Mingo døde i 1801 uden at efterlade sig nogen børn. Efternavnet Tongelo blev begravet med ham, selvom det fortsat dukkede op som et mellemnavn indtil op i 1820’erne (VISHA, 2009-).

Peter Tangelos forskellige entreprenante aktiviteter og betragtelige indtægter mellem 1740’erne og 1788 viser tydeligt, at han må have været involveret i konstruktionen af adskillige bygninger i den periode. Han var med stor sandsynlighed blandt de ledende bygmestre i denne periode. Men samtidig med at anerkende hans talent, hans økonomiske kløgt og resultater og en klogskab, hvormed han agerede inden for en racistisk, socioøkonomisk orden etableret for at hindre crucanerne i at nå samme standsniveau som de frie hvide, må det understreges, at hans livsforløb ikke var exceptionelt. Adskillige sorte håndværkere i Christiansted blev også frie og relativt velstående pga. deres evner inden for håndværksfagene. Bland dem var f.eks. Pedro Petrus, murermester, og Jahasoe Abrahams, tømrer (og Peter Tangelos svigersøn og tidligere slavegjorte assistent), begge købte de sig selv foruden deres familiemedlemmer og kære fri. (VISHA, -2009).

Disse tidligere slavegjorte håndværkere opførte sammen med andre frifarvede og et betydeligt antal uidentificerede sorte faglærte slaver en stor del af de 664 bygninger, der var i Christiansted i slutningen af det 18. århundrede. Herigennem var de med til at udvikle, primært i de små beboelseshuse, en bestemt folkelig caribisk stil, som forskere har vist har rødder i afrikansk design og byggetraditioner (Vlach, 1976; Berthelot & Gaumé, 1982; Van Andel, 1985). Denne byggestil definerede me-

get af Christiansteds arkitektoniske arv indtil slutningen af det 20. århundrede.

For kort at opsummere forsøger denne artikel at vise, hvordan afrikanere og efterkommere af afrikanske slavegjorte var hovedmændene bag mange af bygningerne i Christiansted op igennem det 18. århundrede. Danske og europæiske ambitioner, byggeregulativer, -æstetikker og -design samt investeringer spillede bestemt en rolle, men disse ville have været uden virkning, hvis ikke det havde været for sorte arbejderes og håndværkeres sagkundskaber, energi og talenter. De fantastiske historiske bygninger, der udgør Christiansted historiske kvarter, så vel som mange oversete og hurtigt forvitrende lokalprægede bygninger, som engang udgjorde den resterende del af byen og som var med til at sætte rammerne for familie og samfundslivet, udgør en signifikant arv til nutidige og fremtidige generationer fra disse dygtige/faglærte arbejdere. Alle disse bygninger står som monumenter for de enestående crucanske håndværkstraditioner, der materialiserede sig i denne periode i kraft af deres frembringelser. Disse håndværkstraditioner tillod slaver og frie afrikanere og crucanere at udtrykke deres kreativitet og skabe deres egen æstetik. Det var også en vej for dem og deres familie til udholde og komme ud af slavetilstanden og klare andre fortrædeligheder, som karakteriserede deres liv under dansk herredømme.

Bygningsværkerne viser deres levedygtighed ved at have modstået utallige storme, brande og stormfloder. Beklageligvis er der dog mange af disse bygninger, der er i gang med at forfalde, ofre, som de er, for ligestilling, strid og grådighed. Hvis denne eksemplariske, arkitektoniske arv skal bevares for senere generationer, er det bydende nødvendigt med et omfattende bevaringsprogram, der også må involvere lovgivning, indskærpelser, motivationsfremmende foranstaltninger, investeringer, oplæring og uddannelse. En kritisk komponent i dette forløsende program bør være et grundigt forsknings- og dokumentationsprojekt, der skal fastsætte de historiske omstændigheder omkring såvel udformningen som de menneskelige dimensioner og den kulturelle betydning af Christiansteds og Frederiksteds historiske arkitektur. Samtidig bør det også hylde de individer og familie af alle racer og nationaliteter, der sammen var med til at forme de byer og gøre dem til deres hjem og lokalsamfund.

Tabel 2: Fortegnelse over kompagnislaver i Christiansted 1740-1755.⁸

Navn	År i arbejde	Beskæftigelse	Etnicitet
Abraham	1744-1755	Tømrer	Kreol
Abraham	1747	Hjælper på fortet og andre bygninger	Ukendt
Abraham	1741-1755	Murer	Kreol
Acra/Aaron	1744-1751	Landopmåler ⁸	Afrikaner, Amina
Acra/Stephanus	1740-1755	Tømrer	Afrikaner, Kassenti
Adam	1751-1755	Murer	Kreol
Adjutant	1744-1755	Landopmåler	Ukendt
Adrian/Anton	1747-1755	Bomba, assisterer op fortet og andre bygninger	Afrikaner, Pappa
Adu	1744-1751	Landopmåler	Ukendt
Adu/Titus	1747-1755	Landopmåler	Afrikaner, Amina
Akeny	1744-1755	Landopmåler	Ukendt
Alexander	1755	Landopmåler	Kreol
Andreas	1747-1751	Tømrer	Ukendt
Andreas/Philipus	1744-1755	Bødker ved pakhuset	Kreol
Aguilla/Tim/Diem	1747-1755	Murermester	Kreol
Assante/Sandtje/Petrus	1744-1755	Landopmåler	Afrikaner, Attem
Assai	1744-1755	Landopmåler	Ukendt
Caesar/Martin	1747-1755	Pakhusarbejder	Afrikaner, Wawu

Catta/Agata	1744-1755	Bomba, assisterer i fortet og andre bygninger	Ukendt
Claus	1744-1755	Assisterer i fortet og andre bygninger	Ukendt
Claus	1747-1751	Assisterer i fortet og andre bygninger	Ukendt
Claus	1755	Murer	Ukendt
Cudjoe	1744-1755	Pakhusarbejder	Afrikaner
Cuffee	1747-1755	Skarpretter; assisterer i fortet og andre bygninger	Afrikaner, Amina?
Cuffee	1751-1755	Assisterer i fortet og andre bygninger	Afrikaner
Dansy/Dansu	1751-1755	Assisterer i fortet og andre bygninger	Ukendt
Datee	1744	På fortet og pakhus	Ukendt
Domingo	1744	Landopmåler	Ukendt
Emanuel	1755	Pakhusarbejder	Unknown
Eva	1747-1751	Bager og sygehjælper	Afrikaner, Amina
Felix/Philemon	1744-1755	Assisterer i fortet og andre bygninger	Afrikaner, Amina
Gert	1744	Tømrerlærling	Ukendt
Goliath	1755	Pakhusarbejder	Ukendt
Gregorius/Johan Jorgen	1751-1755	Murer	Afrikaner, Wawu
Isaac/Mathias	1744-1755	Smed	Kreol
Jackus	1751	Pakhusarbejder	Kreol
Jacque/Jack/Lamech	1751-1755	Assisterer i fortet og andre bygninger	Afrikaner, Watje?

TYSON

Jacque/Simon	1744-1755	Murer	Kreol
Janie	1751-1755	Tømrer	Ukendt
Janni/Lazareth	1744-1755	Bomba, assisterer i fortet og andre bygninger	Ukendt
Jauw	1747-1751	Pakhusarbejder	Afrikaner, Amina?
Johannes	1744-1751	Landopmåler	Unknown
Johannes	1740-1755	Smed	Ukendt
Joseph/Josie	1744-1755	Assisterer i fortet og andre bygninger	Afrikaner, Amina
Juju	1744-1755	Assisterer i fortet og andre bygninger	Ukendt
Kamby	1751-1755	Pakhusarbejder	Ukendt
Marcus/Muqua	1755	Pakhusarbejder	Afrikaner, Amina
Martha	1747	Arbejder på forte tog pakhus	Kreol
Martha	1755	Barn af Penina	Kreol
Mingo/David	1744-1755	Murermester	Kreol
Mingo	1747-1751	Assisterer i fortet og andre bygninger	Ukendt
Oranje	1755	Pakhusarbejder	Ukendt
Pedro	1751-1755	Assisterer i fortet og andre bygninger	Ukendt
Penina	1747-1755	Sygehjælper	Ukendt
Peter/Noah	1751-1755	Pakhusarbejder	Afrikaner, Kassenti
Pero	1744-1747	Murermester	Ukendt
Pero	1751-1755	Murerlærling	Ukendt

Pero	1755	Pakhusarbejder	Ukendt
Printz	1751-1755	Barber, Master Negro	Ukendt
Printz/Gehasi	1751-1755	Smed	Afrikaner, Kassenti
Quaco/Micha	1751-1759	Pakhusarbejder	Afrikaner, Akim
Quamina/Bart- holemus	1744-1755	Landopmåler	Afrikansk, Amina
Quashi	1744-1747	Landopmåler	Ukendt
Quashi/Fred- erick	1744-1755	Pakhusarbejder	Ukendt
Quashi/Joseph	1740-1751	Pakhusarbejder	Afrikaner, Amina
Quashi/Pero	1747-1751	Assisterer i fortet og an- dre bygninger	Afrikaner, Amina ?
Quaw	1747-1751	Assisterer i fortet og an- dre bygninger	Ukendt
Ruth/Jani	1751-1755	Vandbærer på fortet	Ukendt
Samba/Solo- mon	1747-1755	Pakhusarbejder	Afrikaner, Mangree
Scipio/Samuel	1755	Pakhusarbejder	Afrikaner, Kassenti
Simoe/ Chemeaux	1747	Assisterer i fortet og an- dre bygninger	Ukendt
Simson/Samsi	1747-1755	Pakhusarbejder; bødker	Kreol
Tammi	1747	Pakhusarbejder	Afrikaner
Thomas	1740-1755	Tømrer	Kreol
Thomas	1747-1751	Tømrer	Ukendt
Tony	1744-1755	Smed	Ukendt

TYSON

Tony	1747-1751	Tømrer	Ukendt
Tony	1747-1751	Master Negro	Ukendt
Tony/Laban	1747-1755	Arbejder i pakhus og vægthus	Afrikaner, Wawu
Tony/Printz	1751-1755	Bødker i pakhuset	Ukendt
Unanvgivet barn	1747	Barn af Martha fra St. John	Kreol
Unanvgivet barn	1747	Barn af Martha fra St. John	Kreol
Wandomingo/ Zachaeus	1744-1755	Master Negro, barber	Kreol
Wanno/Wilhelm	1744-1755	Murermester	Kreol
Willy	1755	Arbejder i pakhus	Afrikaner

(Kilde: Rigsarkivet 1733-1752; VISHS, 2009-)

Oversat af Sine Jensen Smed

© Society of Virgin Islands Historians og Slagmark

LITTERATUR¹⁰

- Berthelot, J. & Gaumé, M. (1982). *Caribbean Popular Dwellings*. Paris og Guadeloupe.
- Bro-Jørgensen, J. O. (1953). Dansk Vestindien Indtil 1755: Kolonisation og Kompagnistyre i Johannes Brøndsted, ed., *Vore Gamle Tropekolonier*. København.
- Dahl, T. & de Fine Licht, K. (2004). *Surveys in 1961 On St. Thomas and St. Croix*. København.
- Gosner, P. (1971). *Historic Architecture of the U. S. Virgin Islands*. Durham, North Carolina.
- Haagensen, R. (1758). *Description of the Island of St. Croix in America and the West Indies*. Engelsk red. og oversættelse af Arnold R. Highfield. St. Croix.
- Haagensen, R. (1758). *Beskrivelse over Eylandet St. Croix i America i Vest-Indien*. København: u.f.
- Hall, N. A. T. (1992). *Slave Society in the Danish West Indies*. Mona, Jamaica.
- Hayes, D. (red.) (2011). *St. Croix at 275: Celebrating the 275th anniversary of the founding of Chri-*

- stiansted, St. Croix.* St. Croix: The Society of Virgin Islands Historians.
- Hopkins, D. (1987). *The Danish Cadastral Survey of St. Croix 1733-1754* (PhD. Dissertation) Louisiana: Louisiana State University.
- Hornby, O. (1980). *Kolonierne i Vestindien*. København.
- Hornby, O. (1985). The Town of Christiansted in Danish Times, *Christiansted 1735-1985, 250 Anniversary Program*. St. Croix.
- Larsen, J. (1950). *Virgin Islands Story*. Philadelphia.
- Oldendorp, C. G. A. (1987). *History of the Mission of the Evangelical Brethren on the Caribbean Islands of St. Thomas, St. Croix, and St. John*. English red. og oversættelse af Arnold R. Highfield og Vladimir Barac. Ann Arbor.
- Oldendorp, C. G. A. (1784): *Kort Beskrivelse over Vestindien, især de Danske caribiske Øer St. Cruix, St. Thomas og St. Jan*. København: Bachs Forlag
- Nielsen, E. T. (1976). Christiansteds udvikling i Ove Hornby og Ole Justensen (red): *Studier i de Dansk-vestindien øers historie 1665-1976. Memorandum fra Institut for økonomisk historie ved Københavns universitet Nr. 4*. København.
- Olsen, H. (1960). *Fort Christiansværn*. National Park Service Historic Structures Report. Typewritten copy at Christiansted National Historic Site.
- Rigsarkivet København.
- 1733-1752 Vestindisk-guineisk Kompagni Arkiver: Vestindiske inventarier. No. 524.
- 1742-1916 St. Croix Land Lister and Matriklerne.
- 1759-1760 Vestindien Lokalarkiver: Den Vestindien Regering, No. 3.81.477, Inventories of La Grande Princesse and La Grange.
- 1760-1770 Generaltoldkammeret – Ældre del Vestindisk-guineisk renteskriverkontor, Relationer og resolutioner angående Vestindian og Guinea.
- 1760-1770, vol 2, No. 40, Royal Resolution 15 September 1767.
- 1772 Vestindien Lokalarkiver: Den Vestindien Regering, No. 3.81.721, Property Damage Resulting from the Hurricane [of 1772].
- 1783 Vestindien Lokalarkiver: Den Vestindien Regering, No. 3.81.563, General List of the Free Colored, Christiansted District, 1783, Entry No. 1.
- 1816 Vestindien Lokalarkiver: Den Vestindien Regering, No. 3.81.564, Census of the Free Colored Population of Christiansted 1816.
- Van Andel, J. D. (1986). *Caribbean Traditional Architecture*, 2. udgave. Leiden.
- VISHA, Virgin Islands Social History Associates. (2009-). *St. Croix Population Database 1734-1917*. St. Croix.

TYSON

- Vlach, J. M. (1976): "The Shotgun House: An African Architectural Legacy", *Pioneer America*, No. 8, reprinted in John Michael Vlach (1991): *By the Work of Their Hands: Studies in Afro-American Folklife*. Charlottesville & London.
- Watkins, P. G. (1996). *Government House St. Croix Its History and Furnishings*. St. Croix.
- Westergaard, W. (1917). *The Danish West Indies Under Company Rule*. New York.

NOTER

- 1 Denne artikel er en let omarbejdet version af en artikel fra bogen *St. Croix at 275: Celebrating the 275th anniversary of the founding of Christiansted, St. Croix* udgivet af Society of Virgin Islands Historians i 2011.
- 2 I den engelske version veksles mellem betegnelsen 'slaver' og 'slavegjorte afrikanere/arbejdere'. Disse betegnelser er bibeholdt i den danske oversættelse, selvom 'slavegjort' er mindre mundret på dansk end på engelsk.
- 3 I den danske oversættelse er bibeholdt det engelske ord 'crucansk'. 'Crucan' er betegnelsen for en indbygger på St. Croix og 'crucansk' betegner den særlige caribiske kultur, der opstår på øen.
- 4 I den engelske artikel er denne passage angivet som citat. Det har dog ikke været muligt at finde dette citat i dansk udgave, og derfor er her parafraseret over det engelske citat.
- 5 De kongelige slaver, hvis antal i 1803 var skrumpet ind til 134 mænd, kvinder og børn er nogen gange blevet set som "aristokratiet" af St. Croixs slavebefolkning. For at kunne bekræfte denne formodning mangler man imidlertid at fortælle og undersøge denne gruppes historie fuldt ud. Det er dog indiskutabelt, at disse folk stammer fra de afrikanere, hvis sagkundskaber og energi lagde fundamentet til den historiske by Christiansted, og at dette særligt slagsskab uden tvivl tildeler dem et vist krav på en slags adelstand.
- 6 Smedjen, bygget nær Fort Christiansværn i 1752, blev i 1772 raseret af en orkan og aldrig genopført. De tre slavegjorte smede, der arbejdede der (Vulcanus, Wilhelm og Jonas), blev lejet ud til den kongelige landopmåler Julius von Rohr i 1773 og siden solgt på auktion til Nicholas Dirkssoon i 1774 (Rigsarkivet, 1741-1916).
- 7 Frifarvede var en betegnelse, der blev brugt om frie mulatter og frie sorte.
- 8 De forskellige stillingsbetegnelser er blevet oversat fra engelsk til dansk. De er i oversættelsen ikke blevet sammenlignet med andre danske liste i Rigsarkivet, og der kan derfor forekomme afvigelser fra den danske betegnelse for deres beskæftigelse.
- 9 Den engelske betegnelse er land survey.

10 Citater fra Haagensen og Oldendorp er her bragt fra deres danske udgave.